

Rolul Sfatului Țării în înfăptuirea Unirii Basarabiei cu România

OCTAVIAN DASCĂL

Întreaga istorie a anilor 1917-1918 în Basarabia a fost istoria unei „revoluții” al cărei sfârșit l-a reprezentat actul adoptat de Sfatul Țării la 27 martie 1918. Unirea Basarabiei cu România s-a înfăptuit în circumstanțe complexe. Pe de o parte, a existat Revoluția rusă din februarie 1917, pe de altă parte, mișcarea națională basarabeană, apoi tendința firească a României spre unire cu provincia dintre Prut și Nistru și Primul Război Mondial. Acești factori au influențat mersul evenimentelor și, într-un fel sau altul, au condiționat rezultatul, iar pe acest teren au luat ființă aspecte variate ale luptei dintre fracțiunile parlamentare și ale raporturilor personale dintre deputații organului suprem al Basarabiei, care, în fine, au dat un aspect cu totul definit al Unirii. A învins, astfel, sensul istoric al naționalității, acel „simț superior al neamului” despre care vorbea regele Ferdinand... Contemporanii evenimentelor nu au descifrat mersul întreg al acestui proces. Adevărul, în aspectul său complet, rămâne proprietatea istoriei. Iată de ce au existat controverse în problema identificării factorului care a jucat rolul preponderent și a factorului secundar în înfăptuirea unității naționale. Onisifor Ghibu a scris în lucrările sale că meritul principal a aparținut propagandei ofițerilor ardeleni printre studenții basarabeni de la Kiev și, în general, activității unioniste a ardelenilor, bucovinenilor, „regățenilor” în Basarabia anilor 1917-1918; I. Nistor, Șt. Ciobanu, Pan. Halippa, I. Pelivan ș.a. au pledat pentru întâietatea rolului jucat de basarabeni în mișcarea lor națională, determinată de Revoluția rusă; P. Cazacu a susținut că ideea Unirii a pornit din Vechiul Regat și de la C. Stere. Avem în față, așadar, o serie complexă de cauze și efecte. Nici unul dintre factorii care și-au adus contribuția la Unirea Basarabiei cu România nu ar fi dat rezultate pozitive în lipsa altor factori, care au existat concomitent. Astfel, întrebarea: Care dintre factori a fost mai important? se transformă în întrebarea: Ce loc a ocupat fiecare dintre factori și cum i-a influențat pe ceilalți factori?

S-a vorbit mult despre valoarea juridică a votului de la 27 martie 1918 și de calitatea pe care o avea Sfatul Țării de a se pronunța asupra viitorului politic al Basarabiei. Considerat de revoluționarii ruși, în chiar primele zile ale ființării sale, drept un „organism bolșevic”, apreciat de Uniunea marilor proprietari din Basarabia ca fiind „o creație ocazională de oameni politici ocazionali și aventurieri”, în sfârșit, denunțat de Guvernul sovietic ca „organ reacționar al marilor proprietari”, în realitate toate acestea demonstrează limpede faptul că Sfatul Țării a ținut un echilibru între tendințele opuse și a însemnat triumful

ideilor perioadei de început a revoluției, ideea autonomiei naționale și a reformei agrare de care să profite individual țărani. Indiscutabil, Sfatul Țării, ca și Partidul Național Moldovenesc și alte organizații social-politice și revoluționare, a fost un organism născut din revoluție, un organism revoluționar, însușindu-și atribuțiile pe baza celui „drept al revoluției”. Sfatul Țării era legitim, întrucât era un organism reprezentativ format din delegații instituțiilor și organizațiilor care jucau un rol în acea perioadă. Cei 150 de deputați reprezentau toate partidele politice, mai puțin pe cel bolșevic, inexistent, toate organizațiile profesionale și de masă, organizațiile de femei, cooperatiste etc. Legitimitatea îi era conferită prin dreptul – proclamat – la autodeterminare și a fost recunoscută de Rada Centrală ucraineană și chiar de adversari – comitetele militar-revoluționare ruse din Chișinău. Mai subtilii adversari ai Sfatului Țării i-au contestat legitimitatea folosind „argumentul” că nu a fost ales în mod democratic, de către masele largi populare... Într-adevăr, dacă s-ar fi ales pe baza votului universal, Sfatul Țării ar fi avut caracterul democratic incontestabil, acest lucru nu a fost posibil, însă, în acel moment, de aceea alegerile s-au desfășurat în cadrul adunărilor delegaților tuturor organizațiilor sociale și naționale, alese, în baza votului universal, între 28 octombrie și 21 noiembrie 1917. Altfel spus, deputații au fost aleși după metoda revoluționară, dar ei erau adevărații reprezentanți ai populației basarabene și doar străinii și răuvoitorii au atacat acest mod de exprimare a ei. Din această cauză, fruntașii politici basarabeni au dat un caracter temporar Sfatului Țării, el urmând să existe până când împrejurările ar fi îngăduit o nouă alegere, dorită de toți, preconizând convocarea Adunării Constituante basarabene¹.

Pe lângă românii basarabeni, în Sfatul Țării erau reprezentate toate minoritățile naționale: 15 ucraineni, 14 evrei, 7 ruși, 2 bulgari, 2 găgăuzi, 2 germani, 1 polonez, 1 armean și 1 grec². De asemenea, compoziția profesională a Sfatului denotă originea cu precădere țărănească a generației politicienilor Unirii. Consfințirea de autoritate oficială a Sfatului Țării se datorează, în primul rând, caracterului plobiscitar al alegorii acestuia, dar și prezenței și luărilor de cuvânt, în deschiderea lucrărilor, ale unor persoane oficiale, în funcție sub noul regim, și anume: comisarul gubernial VI. Cristi, subcomisarul I. Inuleț, reprezentând Ministerul de Interne de la Petrograd în Basarabia, I. Luzghin (președintele Tribunalului Chișinău), Al. C. Schmidt (primarul Chișinăului). Mai cu seamă, menționăm prezența deputaților minorităților naționale reprezentate în Sfatul Țării. În fine, având la origine revoluția, adunarea supremă a Basarabiei a reprezentat opinia populației Basarabiei, la fel ca alte adunări de acest gen, care

¹ D.A.N.I.C., fond *Președinția Consiliului de Miniștri (P.C.M.)*, dosar 14, f. 29.

² B.A.A.I., fond XX, dosar 3364 (cotă provizorie), f. 1.

au decis soarta republicilor autonome (Rada Centrală ucraineană, Seimul polonez, Tariba estoniană ș.a.), născute din rămășițele imperiului țarist.

Împrejurările complicate ale lui 1917, războiul, propaganda bolșevică, dezertorii din armata rusă, problema agrară, au transformat Rusia într-o țară neguvernabilă. Neputința guvernelor de la Petrograd a lăsat provinciile să se descurce prin forțe proprii. Situația politică din Basarabia, prin prisma intereselor rusești, era mai mult decât precară în toamna anului 1917: forțele locale de decizie deveniseră nule (Vl. Cristi, comisarul Guvernului Provizoriu, se afla cu totul la dispoziția forțelor naționale), dispăruseră partidele vechi, cele socialiste nu erau conturate clar, iar partidele muncitorești nu existau, cu atât mai puțin bolșevici moldoveni. Pentru a menține controlul asupra provinciilor, puterea centrală a încercat ultima soluție: alegerea Adunării Constituante a Rusiei, în care Basarabiei îi erau rezervate 12 locuri, și trimiterea emisarilor propagandiști în teritorii care să împiedice tendințele de secesiune. Avântul luat de mișcările naționale din fostele gubernii, dar mai ales precipitarea evenimentelor politice și militare din toamna lui 1917 au făcut din „Adunarea Constituantă a întregii Rusii” un simplu proiect fără finalizare.

Punctul central al revendicărilor mișcării naționale basarabene la începutul anului 1917, al tuturor forțelor politice și organizațiilor sociale și profesionale, era constituirea unui organ suprem de conducere al Basarabiei. Asupra acestei necesități nu existau deosebiri de vederi între „socialiști” și „naționali” sau între moldoveni și minoritățile naționale. Nimeni nu concepea noua Basarabie fără crearea unui Sfat al Țării și toți invocau în sprijinul ideii două lucruri: 1) vechea autonomie a Basarabiei (1818-1828); 2) proclamarea, în repetate rânduri, a dreptului popoarelor la autodeterminare.

În situația haosului și anarhiei ce domnea în Rusia, la 23 octombrie 1917, Congresul reprezentanților tuturor românilor basarabeni din unitățile militare rusești a adoptat, în unanimitate, hotărârea de înființare a Sfatului Țării, iar în zilele următoare s-au discutat propunerile privind repartizarea mandatelor pe naționalități, organizații politice, socio-profesionale și sindicale, pe ținuturi și fronturi.

Sfatul Țării și-a început lucrările la 22 noiembrie 1917, având aprobarea tuturor forțelor politice și revoluționare și a majorității absolute a populației. Modul în care a fost alcătuit biroul provizoriu al Sfatului a dorit să reflecte cât mai fidel situația politică și națională locală: I. Buzdugan și B. Epure, secretari, reprezentau ostășimea moldovenească, aceasta având rolul covârșitor în proclamarea autonomiei R.D.M., la 2 decembrie 1917. Ambii vor activa în Blocul Moldovenesc. Președintele Sfatului, I. Inculeț, și vicepreședintele acestui organ, Pan. Halippa, au primit mandat de la Sovietul gubernial al țăranilor și au activat în Frațiunea Țărănească. Întrucât minoritățile naționale formau 30% din populația Basarabiei, în Biroul provizoriu a mai intrat bulgarul M. Misirkov. La

scurtă vreme de la proclamarea autonomiei Republicii, Sfatul Țării s-a scindat datorită divergențelor majore existente între deputați privind modalitățile de înfăptuire, caracterul reformei agrare și viitorul politic al Basarabiei. Dacă divergențele asupra caracterului reformei agrare au fost aplanate o dată cu adoptarea programului de măsuri sociale maxime, la 21 decembrie 1917, și a consensului privind exproprierea cu despăgubiri a marii proprietăți, problema viitorului politic al provinciei basarabene a menținut divizarea deputaților între Blocul Moldovenesc, pe de o parte, și Frația Tărănească și Grupul Minorităților, pe de altă parte. De aici încolo, cele două dispute vor deveni una singură: „cu rușii sau cu românii?”.

Factorul extern care a precipitat evenimentele din Basarabia în toamna lui 1917, influențând deciziile elitei politice basarabene, a fost cel ucrainean. Ucraina și-a manifestat, în câteva rânduri, pretențiile anexioniste asupra R.D.M. La 7 noiembrie 1917, Ucraina și-a proclamat autonomia în cadrul Rusiei, iar Basarabia, în consecință, devine mai mult decât o republică autonomă. Față de politica anexionistă ucraineană, liderii basarabeni au căutat sprijin la Petrograd, proclamând autonomia Basarabiei „ca membru cu drepturi depline în cuprinsul Republicii Democratice Federative Ruse”³.

Declarația din 2 decembrie 1917 anunța cele mai radicale soluții pentru reglementarea problemelor agrară, administrativă, școlară, a războiului, iar organul executiv creat câteva zile mai târziu, Consiliul Directorilor Generali, în frunte cu P. Erhan, avea menirea de a introduce ordinea în toate ramurile vieții țării și de a organiza administrația sub toate aspectele⁴. Consiliul Directorilor se compunea din reprezentanții curenților politice celor mai diverse și ai minorităților naționale, purtând în modul cel mai clar amprenta marilor prefaceri care aveau loc în Basarabia, în plină căutare de identitate națională, legată încă puternic de Rusia prin mentalitatea conducătorilor săi. Așa-numitul „grup petrogrădean”, în frunte cu I. Inculeț și P. Erhan, a concentrat în mâinile sale cele mai multe dintre pârghiile puterii în noul stat, iar liderii Partidul Național Moldovenesc și ai Blocului Moldovenesc au acceptat această situație, acest „loc doi” în ierarhia R.D.M. S-a ținut seama, în primul rând, de opoziția puternicului grup parlamentar al minorităților, care nu ar fi tolerat în fruntea Sfatului Țării pe un naționalist înfocat ca I. Pelivan. La sfârșitul lui decembrie 1917, evenimentele politice și militare au luat prin surprindere clasa politică basarabeană. Adâncirea haosului din spatele frontului și sporirea insecurității în Rusia au determinat în Basarabia alunecarea rapidă spre un declin social-politic de proporții. Situația s-a agravat o dată cu acțiunile Guvernului sovietic împotriva Comandamentului rus

³ D.A.N.I.C., fond P.C.M., dosar 13, f. 11.

⁴ Pan. Halippa, A. Moraru, *Testament pentru urmași*, Chișinău, Editura Hyperion, 1991, p. 75.

de la Iași și mutarea secției de front a Rumcerod-ului, organ militar-revoluționar bolșevic, de la Iași la Chișinău.

În noaptea de 21/22 decembrie 1917, o ședință secretă a Sfatului Țării a analizat posibilitățile de salvagardare a intereselor R.D.M., dând „carte albă” executivului, adică autorizând Consiliul Directorilor să procedeze cum crede de cuviință, iar a doua zi acesta expedia o telegramă către Ministerul de Război român, solicitând „trimiterea în Chișinău a unui regiment ardelenesc cu posibilă urgență”⁵. O altă telegramă (26 decembrie) se adresa generalului Șcerbacev și era semnată de mai mulți deputați și directori basarabeni. Aceste solicitări au adâncit scindarea elitei basarabene. Frația Tărănească și, îndeosebi, Grupul partidelor socialiste se împotriveau din răspuneri chemării trupelor române în Basarabia, ceea ce, în opinia lor, ar fi constituit „primul pas pentru ocuparea și smulgerea ei de fapt din sânul republicii ruse [...]”⁶. Această „republică rusă”, atât de râvnită de toți, era numai postulată, în realitate n-a fost nici proclamată oficial, nici organizată!

Săptămâna 6-14 ianuarie 1918 a fost cea mai grea din istoria mișcării naționale moldovenești, prin faptul că la Chișinău a fost instaurată forța militară a secției de front a Rumcerod-ului, organ neales de nimeni, ci impus prin forță împotriva unui organ ales, Sfatul Țării, dar care nu dispunea de forță militară pentru a se apăra. La 13 ianuarie 1918, trupele Diviziei a 11-a, a generalului Broșteanu, au intrat în Chișinăul părăsit în grabă de unitățile bolșevice. Pe lângă faptul de a fi reușit instalarea calmului relativ în rândul populației, curmând dezordinile și lichidând ultimele focare ale rezistenței bolșevice, armata română a avut meritul de a contribui la descătușarea spiritului și a forței naționale în R.D.M. În noul guvern D. Ciugureanu au intrat aproape în totalitate deputați ai Blocului Moldovenesc și chiar basarabeni mai vechi din România, care s-au reîntors în patrie (dr. P. Cazacu, col. C. Brăiescu, av. I. Costin). Deplina libertate de exprimare de care se bucură Basarabia prilejuiește acum o mai bună cunoaștere reciprocă între românii basarabeni și cei din Vechiul Regat, iar Republica Moldovenească strânge relațiile sale cu România, devenite prioritare. Începutul acestor relații a fost pus la 3 ianuarie 1918, prin numirea lui Duiliu Zamfirescu în funcția de „Comisar Regal Român pe lângă Guvernul Republicii Moldovenești și pe lângă Comandamentul General al Trupelor Române din Basarabia”⁷. Evenimentul care a marcat hotărâtor evoluția politică a spațiului dintre Prut și Nistru, în primele luni ale anului 1918, a fost independența Ucrainei. La 22 ianuarie, Sfatul Țării s-a văzut nevoit să voteze independența

⁵ D.A.N.I.C., fond P.C.M., dosar 13, f. 21.

⁶ I. Calafeteanu, V. Moisuc, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România (1917-1918). Documente*, Chișinău, Editura Hyperion, 1995, p. 135.

⁷ D.A.N.I.C., fond P.C.M., dosar 13, f. 114.

R.D.M., în unanimitate, publicată – simbolic – la 24 ianuarie 1918. Proclamarea independenței Basarabiei trebuie privită ca o concluzie a faptului că Ucraina a tăiat geografic orice punți de legătură ale Basarabiei cu Rusia, și în nici un caz drept „pasul logic” către unirea cu România. Dimpotrivă, deputații minoritari și cei din Frația Țărănească au votat independența tocmai ca pe o posibilitate împotriva Unirii. Teama de minoritățile naționale, lipsa de curaj și de încredere în forțele proprii, nostalgiile după o Rusie care nu mai exista, dar care continua să exercite o atracție mistică, toate acestea au caracterizat deciziile elitei politice locale.

Abia de acum încolo, după proclamarea independenței, mișcarea națională basarabească intra în faza sa „unionistă”, problema Unirii se va pune în mod hotărât în paginile „Cuvântului Moldovenesc”, iar revista „Ardealul”, editată de Onisifor Ghibu, se va transforma în „România Nouă”. Astfel, o serie de deputați ai Blocului Moldovenesc și Frației Țărănești, între care se evidențiază I. Pelivan, Pan. Halippa, I. Inculeț, D. Ciugureanu, I. Buzdugan, A. Crihan ș.a., a început o activitate de *negociere* a viitoarei uniri politice cu România, la Iași și la București, și, totodată, o muncă de convingere a celorlalți deputați din Sfatul Țării, astfel încât Unirea să nu pară a fi o simplă anexare din partea României, care-și avea trupe militare în Basarabia, ci o Unire liber consimțită de populație prin votul reprezentanților săi în Sfatul Țării.

Liderii Blocului Moldovenesc au optat pentru calea convocării Constituantei basarabene și realizarea „de jos” a Unirii, prin intermediul zemstvelor județene alese, în baza votului universal, în 1917. Propunerea Uniunii marilor proprietari, de dizolvare a Sfatului Țării și de proclamare a Unirii în baza dreptului istoric, preconizând, pur și simplu, anexarea fără nici o condiție a Basarabiei de către România, nu a dobândit aderență (aceasta ar fi fost chiar păgubitor pentru mai târziu). La 22 februarie 1918, au început intense tratative germano-române asupra Unirii Basarabiei cu România, la care au fost invitați I. Inculeț și D. Ciugureanu, iar vizitele celorlalți fruntași basarabeni la Iași s-au înmulțit, subiectul lor – aspectele viitoarei Uniri (condiționată sau necondiționată) – a fost amplu dezbătut cu oficialii români și cu reprezentanții Antantei. În paralel, în cadrul ședințelor zemstvelor județene problema Unirii s-a discutat cu toată insistența, adoptându-se hotărâri de Unire la Bălți (3-4 martie), Soroca (13 martie) și Orhei (25 martie). De asemenea, dreptul Adunării Constituante basarabene de a se pronunța asupra viitorului politic al provinciei a fost transferat către Sfatul Țării (Ionel Brătianu va folosi un procedeu similar cu prilejul votării Constituției din 1923). Primul-ministru Al. Averescu relatea, despre acele momente, în *Notițele* sale zilnice, următoarele: „[...] a venit la mine Inculeț (28 februarie – n.n.) să-mi spună că Parlamentul lor este aproape în unanimitate pentru unirea cu România, când voim să venim, se va face imediat,

căci ei sunt gata”⁸. În fine, ultima piedică în calea înfăptuirii Unirii imediate, legată de venirea Guvernului Marghiloman în fruntea țării, a dispărut după ce reprezentanții diplomați ai Antantei au dat asigurări liderilor basarabeni că aprobă Unirea, chiar și cu un guvern conservator la putere. La 21 martie 1918, I. Inculeț, D. Ciugureanu și Pan. Halippa au discutat cu Al. Marghiloman asupra „felului” Unirii: necondiționată (Pan. Halippa și D. Ciugureanu) sau condiționată (I. Inculeț). Ezitățile de ultim moment ale președintelui Sfatului Țării le punem fie în seama nehotărârii fostului socialist-revoluționar rus, fie în seama deosebitei abilități politice a acestuia, sesizată la momentul potrivit de Ionel Brătianu, urmărind a contracara zvonurile conform cărora Blocul Moldovenesc ar fi urmărit să „vândă” Basarabia României și că țărani basarabeni nu vor primi pământ în viitorul stat. Însotți de C. Stere, cei trei basarabeni au purces spre Chișinău la 24 martie; apoi, condițiile Unirii au fost discutate în fracțiunile parlamentare până în noaptea de 26/27 martie 1918, pentru ca, a doua zi, la ora 4,15 dimineața, în prezența reprezentanților Cabinetului român, să înceapă istorica ședință a Sfatului Țării, prezidată de I. Inculeț. Declarația Blocului Moldovenesc, constituind *Rezoluția de Unire a Basarabiei cu România*, a fost votată cu 86 de voturi pentru, 3 împotrivă și 36 de abțineri, în absența a 13 deputați.

Unirea basarabenilor a fost condiționată. Și se explică atât prin specificul național aparte al provinciei basarabene, cât, în special, prin tergiversarea reformării democratice a României, care, astfel, se afla cu „un pas în urma” Basarabiei. Unirea necondiționată nu ar fi fost posibilă în acel moment. Chiar și cei mai fervenți aderenți ai curentului unionist aveau rezerve față de intențiile declarate ale guvernelor române de a introduce votul universal și de a efectua o largă reformă agrară. Proclamând, însă, la est de Prut toate drepturile și libertățile lansate de Revoluția rusă, clasa politică basarabească era convinsă, în acea zi de 27 martie, că ar putea contribui la întărirea certitudinii extinderii lor în Vechiul Regat, eventual într-o Românie Mare...

În fine, cine și cum a făurit Unirea Basarabiei cu România rămâne încă o problemă de discutat. Ideile despre Unire au fost lansate în anul primei Revoluții ruse de tineretul intelectual din centrele universitare ruse, de marii proprietari din Basarabia. În orice caz, Unirea a fost proclamată mai întâi de zemstvele județene care au adoptat moțiuni semnate de marii proprietari, astfel că la 27 martie 1918 Sfatul Țării nu a făcut altceva decât să consfințească aceste voturi. „Unirea Basarabiei – scria, la 10 ani de la 1918, Cavalerul Paul Gore – a fost zămislită și pregătită de Partidul Național Moldovenesc din 1917 și realizată de armata română. Rolul Sfatului Țării n-a fost deloc acesta despre care se aude;

⁸ Al. Averescu, *Notițe zilnice din război, 1916-1918 (Războiul nostru)*, vol. 2, București, Editura Militară, 1992, p. 266.

el a fost numai un mic și slab instrument al împrejurărilor. Istoria nepărtinitoare va arăta aceasta”⁹. Unirea cu România a fost cea mai bună soluție pentru prezervarea intereselor generale ale provinciei. Și singura, de fapt. Este greu de presupus, de altfel, că dacă votul Sfatului Țării ar fi fost altul, România și-ar fi retras prezența armată dintr-un spate al frontului sigur și pacificat, iar Basarabia ar fi putut să-și consolideze statutul de independență, fără să fi cunoscut amenințările generate de războiul civil rus și fără a sfârși ca parte componentă a R.S.F.S.R.

Unirea, așadar, nu a reprezentat numai opera Sfatului Țării, astfel ea ar fi rămas doar un act izolat. Ea a constituit un act istoric, o necesitate și a fost realizată și de reprezentanții boierimii naționale, de Partidul Național Moldovenesc, de toate elitele Basarabiei și de clasa politică românească; toate au folosit Revoluția rusă drept pretext, iar Sfatul Țării drept instrument.

⁹ „Din trecutul nostru”, anul IV, nr. 31-34, aprilie-iulie 1936, p. 113-114.